

HUDOBNÉ VZDELÁVANIE V ŠTÁTOM UČITEĽSKOM ÚSTAVE V MODRE V ROKOCH 1870 – 1918

ERIKA TAVALY

PaedDr. Erika Tavalý, PhD.; Hospodárska 19, 917 01 Trnava; e-mail: pianohv@gmail.com

ABSTRACT

Based on the analysis of primary sources, the study documents the genesis and development of the teacher training institute in Modra during the first stage of its existence, in the period of the Austro-Hungarian monarchy. It focuses on music education and the practice of music in the Hungarian Royal Teacher Training Institute, from its inception in 1870 until 1918. The study provides profiles of music teachers working at this teaching institute and evaluates the influence of their activity on the quality of music education.

Key words: music, education, state teacher training institute

Úvod

Pred zavedením tereziánskej školskej reformy sa na učiteľské vzdelávanie nekládol osobitný dôraz, učitelia ľudových škôl neboli špeciálne pripravovaní na svoje povolanie. V cirkevných školách, či už *kláštorných* alebo *farských*, vyučovali hlavne kňazi, na vyšších typoch škôl v mestách zasa absolventi *artistických* – *filozofických* fakúlt. Prvé uvedomelé snahy o vzdelávanie budúcich učiteľov ľudových škôl zaznamenávame až v období školskej reformy *Ratio educationis* (1777). Systematická príprava budúcich učiteľov sa mala realizovať v pedagogických kurzoch (*Institutio candidatorum ad magisteria*), otvorených pri štvorročných *hlavných* školách, ktoré po pripojení pedagogickej prípravy zmenili názov na *normálne* alebo *vzorové*.

V Uhorsku bola prvá *normálna škola* založená v Bratislave už v roku 1775. Pedagogický kurz trval od troch týždňov do šiestich mesiacov a bol povinný pre každého, kto chcel učiť na ľudovej škole, teda aj pre učiteľov na dedinách. V praxi sa však očakávalo, že učiteľ bude schopný zastávať aj pozíciu organistu alebo kantora. Preto

bola k učiteľskému kurzu neskôr pripojená hudobná prípravka. V ďalších rokoch boli takéto pedagogické kurzy otvorené aj v Košiciach (1777) a v Banskej Bystrici (1778). Niekoľkomesačné vzdelávanie sa však ukázalo ako nedostatočné, preto druhé vydanie *Ratio educationis* (1806) predĺžilo vzdelávanie učiteľov na jeden rok. Ani toto časové navýšenie však nebolo postačujúce. Potreba vyškoliť odborne znalých učiteľov pre potreby ľudových škôl a zároveň aj schopných organistov pre potreby chrámu podnietila v roku 1819 biskupa Jána Ladislava Pyrkeru k založeniu prvej cirkevnej učiteľskej preparandie – *Institutum Praeparandorum* pri kňazskom seminári v Spišskej Kapitule. Učiteľské štúdium už bolo dvojročné a podľa tohto vzoru boli následne založené aj cirkevné učiteľské preparandie v Banskej Bystrici (1856), Košiciach (1856) a Trnave (1857), čím sa nastavila základná podoba učiteľského vzdelávania pre ľudové školstvo.

Politické zmeny, ktoré nasledovali v 60. rokoch 19. storočia, výrazne dopomohli k jeho ďalšiemu rozvoju. Uhorská vláda, ktorá získala po rakúsko-uhorskom vyrovnaní (1867) kompetencie v rámci školstva, si dala okrem iného za cieľ pomaďarčiť školské vzdelávanie v uhorských školách. Uhorské ministerstvo školstva¹ si uvedomovalo, že na dosiahnutie tohto cieľa je príprava učiteľa kľúčová, a preto bolo nevyhnutné zakladať učiteľské ústavy, ktoré by boli riadené štátom a vo vzdelávaní podliehali jednotnému zákonu. Už v roku 1868 bol zverejnený XXXVIII. zákonný článok uhorského zákonníka, ktorý presne vymedzoval vzdelávací štandard a formu organizácie štátnych učiteľských ústavov.² Zákon zaraďoval učiteľské ústavy medzi vyššie národné školy (teda na rovnakú úroveň s meštianskymi školami)³ a všetky inštitúty prebrali jednotný oficiálny názov *učiteľský ústav* (*tánítóképző intézet*). Štátne učiteľské ústavy nadviazali na vzdelávanie v už existujúcich cirkevných preparandiách, to znamená, že okrem hlavného cieľa prípravy učiteľov pre vzdelávanie detí v ľudových školách zároveň prebrali v prípade mužských ústavov aj povinnosť vyškoliť kantorov a organistov pre potreby mesta či dediny. Do učiteľského vzdelávania sa však zaviedlo množstvo nových pozitívnych prvkov. Štúdium bolo z dvoch rokov predĺžené na trojročné, zákonom sa stanovil aj nový obsah vzdelávania a vymedzili sa povinné aj nepovinné vyučovacie predmety.⁴

Ako prvý vznikol na území Slovenska v roku 1869 Štátny učiteľský ústav v Lučenci, nasledovali mužské ústavy v Kláštore pod Znievom (1870), Leviciach (1870), Modre (1870), Spišskej Novej Vsi (1871) a Ženský štátny učiteľský ústav v Bratislave (1871).⁵

¹ Oficiálny názov inštitúcie bol Ministerstvo náboženského kultu a vyučovania.

² XXXVIII. zákonný článok z roku 1868 o vyučovaní v národných školách. Učiteľskému vzdelávaniu sa priamo venuje HLAVA VII.

³ Absolvovanie tohto štúdia sa nepovažovalo za ukončené stredoškolské vzdelanie. DOBROCKÁ, Soňa: Prekonávanie rozdielov systému slovenského a českého školstva v medzivojnovom Československu. In: *Pedagogika*, roč. 66, 2016, č. 3, s. 330-343.

⁴ Podľa nového zákona sa ako povinné predmety vyučovali vierouka, mravoveda, dejepis, zeme-
pis, materinský jazyk, metodika, pedagogika, maďarský a nemecký jazyk, prírodné vedy, náuka
o hospodárstve s cvičeniami, ústava, počty, merboveda, *spev*, *hudba*, krasopis, kreslenie, telesná
výchova a pedagogická prax na cvičnej škole. U dievčat sa prírodné vedy zameriavali viac na
záhradníctvo, domáce a ručné práce. Ref. 2, HLAVA VII, § 88 a § 111.

⁵ Aj naďalej sa však zakladali ďalšie cirkevné ústavy, a to Rímskokatolícky učiteľský ústav v Levoči
(1879), ústav v Bratislave (1898) a Trnave (1894) – obidva pri kláštore uršulínok. Evanjelické cir-
kevné učiteľské ústavy vznikli v Revúcej (1868), Prešove (1873), Banskej Štiavnici (1887) a v roku
1895 vznikol gréckokatolícky učiteľský ústav v Prešove. MICHALÍČKA, Vladimír – VANĚKO-

V záujme rozvoja štátnych učiteľských ústavov štát v spolupráci s mestami financoval výstavbu nových murovaných a moderných budov, ktoré boli vybavené jednotriednou cvičnou školou, internátom, záhradou a dielňami.⁶ Veľkým prínosom pre učiteľské vzdelávanie bolo ďalšie predĺženie štúdia až na štyri roky Štátnym nariadením z roku 1881.⁷ Študentom sa tak ponúkol väčší priestor na získanie potrebných odborných, praktických a aj hudobných zručností. Od roku 1884 fungovali všetky štátne učiteľské ústavy na území Slovenska ako štvorročné.⁸

Uhorský kráľovský štátny učiteľský ústav v rokoch 1870 – 1918

Mesto Modra dosahovalo vysokú úroveň v poskytovaní vzdelávania už v období pred školskou reformou *Ratio educationis*. V stredoveku disponovalo *farskou* školou,⁹ neskôr *mestskou* a s príchodom evanjelickej komunity¹⁰ aj prestížnou *latinskou* školou (1594).¹¹ V období protireformácie tu fungovali až dve gymnáziá – evanjelické a katolícke.¹² Evan-

VÁ, Daniela – ZACHAROVÁ, Eva: *Dejiny najstarších učiteľských ústavov na Slovensku*. Bratislava : Ústav informácií a prognóz školstva, 2002, s. 5-21.

⁶ Štátne učiteľské ústavy mali všetko hračené, stravu, posteľnú bielizeň a pre snaživých študentov i príspevok na učebnice. Ref. 2, *HLAVA VII* § 81-115.

⁷ *Štátne nariadenie číslo 665 a 15369 z roku 1881*. HRIVNÁK, Michal: *Náčrt dejín učiteľského vzdelávania slovenských národných učiteľov*. Liptovský Svätý Mikuláš : Tranoscus, 1945, s. 39. Podľa: BAZÁLIKOVÁ, Jana – BAZÁLIK, Tomáš: Učiteľský ústav v Banskej Štiavnici. In: *Paedagogica*, roč. 26, 2014, s. 10.

⁸ Existujúce rímskokatolícke učiteľské ústavy pokračovali vo svojej činnosti, avšak aj ony už podliehali novému zákonu, a preto museli reagovať na požadované zmeny. V Spišskej Kapitule sa prešlo na trojročné vzdelávanie už v školskom roku 1871/1872, v Trnave až v roku 1873/1874. Rímskokatolícky učiteľský ústav v Bratislave bol v roku 1856 presunutý do Ostrihomu. Rovnako tak v roku 1872 zanikol aj prestížny cirkevný učiteľský ústav v Banskej Bystrici, ktorý nedokázal zareagovať na požadované zákonné zmeny. Ďalšie predĺženie štúdia na 4 roky spôsobilo cirkevným inštitútom ďalšie priestorové, personálne, a hlavne finančné problémy. V Spišskej Kapitule sa prešlo k štvorročnému vzdelávaniu až v školskom roku 1910/1911, v Trnave mužský Rímskokatolícky učiteľský ústav v roku 1896 zanikol, resp. bol presunutý do Ostrihomu. JENDRICHOVSKÝ, Jozef: *Vzdelávanie učiteľov-organistov, kantorov v ríms.-katolíckom učiteľskom ústave v Spišskej Kapitule v rokoch 1819 – 1949*, s. 17-18 a Štátny archív v Trnave, *A Nagyszombati Kir. Katholikus Tanítóképző Intézet 1875/76 tanévi értesítője*, s. 5 a *A Nagyszombati Kir. Katholikus Tanítóképző-Intézet értesítője az 1893/94*, s. 22.

⁹ Prvá zmienka o katolíckej fare pochádza síce až z roku 1330, farský kostol sv. Jána Krstiteľa bol však v Modre vybudovaný už v druhej polovici 13. storočia. Je teda vysoko pravdepodobné, že v Modre existovala farská škola s oddelenými triedami pre slovenské a nemecké deti v tomto období. DUBOVSKÝ, Ján: *Náboženské a kultúrne pomery, školstvo*. In: ŽUDEL, Juraj – DUBOVSKÝ, Ján a kol.: *Dejiny Modry*. Modra : Mesto Modra; Mestský úrad Modra, 2006, s. 165.

¹⁰ Krátko po vystúpení Martina Luthera priniesli myšlienky reformácie nemeckí obchodníci aj do Modry. Samostatný evanjelický zbor sa v Modre vytvoril začiatkom 70. rokov 16. storočia. DUBOVSKÝ, Ref. 9, s. 162.

¹¹ V roku 1629 sa latinská škola zvýšením štúdia o jeden stupeň preklasifikovala na gymnázium. DUBOVSKÝ, Ref. 9, s. 175.

¹² V rámci rekatolizácie v roku 1675 prebrali existujúce evanjelické gymnázium do svojej pôsobnosti benediktíni. Znížili však jeho vzdelávací status na nižšie gymnázium. Evanjelická komunita si preto po obnovení činnosti založila v roku 1683 nové evanjelické gymnázium. DUBOVSKÝ, Ref. 9, s. 175.

jelické gymnázium dosiahlo dokonca v roku 1769 status lýcea.¹³ Tereziánske reformy podnietili navyše aj vznik *hlavnej školy*,¹⁴ pribudlo ďalších päť *ľudových škôl*,¹⁵ päťtriedna *židovská škola* a dve *meštianske školy*.¹⁶ Založenie učiteľského ústavu v Modre inicioval samotný minister školstva barón József Eötvös.¹⁷ Zatvorením modranského prosloven-sky orientovaného lýcea (1870) sa v meste vytvoril priestor na umiestnenie nového štátneho pedagogického inštitútu. *Uhorský kráľovský štátny učiteľský ústav* (Magyar Királyi állami tanítóképző) slávnostne otvorili 3. októbra v roku 1870.¹⁸ Tento trojročný mužský učiteľský inštitút prijímal chlapcov vo veku 15 a viac rokov, ktorí mali absolvované aspoň štyri nižšie ročníky gymnázia alebo reálnej školy.¹⁹ V prvých rokoch existencie bol umiestnený práve v budove bývalého evanjelického lýcea.²⁰ Hoci tieto priestory neboli veľké, hneď v nasledujúcom školskom roku 1871/1872 bola otvorená aj *cvičná škola*.²¹

¹³ WÖLFEL, Samuel: *Beyträge zur Geschichte des evang. Gymnasiums in der königl. Freystadt Modern*. Pressburg, 1826, s. 10-11, 26-27. Podľa DUBOVSKÝ, Ref. 9, s. 188.

¹⁴ KOWALSKÁ, Eva: *Štátne ľudové školstvo na Slovensku na prelome 18. a 19. storočia*. Bratislava : SAV, VEDA, 1987, s. 98-99.

¹⁵ Dve ľudové školy – chlapčenskú a dievčenskú – viedla evanjelická cirkev, ďalšie dve ľudové školy – katolícka a evanjelická – fungovali aj na Kráľovej. V roku 1904 vznikla ešte rímskokatolícka dievčenská škola pri kláštore uršulínok (Claudianum). Slovenská pedagogická knižnica, *A modori magyar királyi állami tanítóképezde értesítvénye az 1874/75 tanév végén*, s. 24.

¹⁶ Jednu meštiansku školu prevádzkovalo mesto, ktoré ju založilo v roku 1870 ako čiastočnú náhradu za zaniknuté evanjelické lýceum, druhá meštianska škola vznikla v roku 1894 ako evanjelická Dištriktuálna dievčenská škola. HRDLOVIČOVÁ, Sylvia: Školské vzdelávanie. In: ŽUDEL – DUBOVSKÝ, Ref. 9, s. 294.

¹⁷ Podľa J. Eötvösa Modra ako malé mesto, ktoré je zasadené do prostredia hôr a prírody, zaistovala ideálne prostredie pre založenie učiteľského ústavu. Študenti tu nemali podliehať epidémiám a ani morálnym pokušeniam kaviarní a pohostinstiev veľkých miest. Slovenská pedagogická knižnica (SPK), *A modori magyar királyi állami tanítóképezde értesítvénye az 1872/73 tanév végén*, s. 46.

¹⁸ Výhodou Modry bolo aj to, že sa nachádzala v blízkosti Bratislavy, mala teda rýchly prístup k novým metódam vzdelávania. Priestory učiteľského ústavu si prišiel osobne pozrieť poradca ministra školstva Aladár Molnár a na Veľkú Noc v roku 1870 podpísal zmluvu s mestom. To sa zaviazalo v blízkej budúcnosti vybudovať pre potreby učiteľského ústavu aj novú budovu. SPK, Ref. 17, s. 5.

¹⁹ Ref. 2, §86.

²⁰ Evanjelické gymnázium v Modre existovalo od roku 1683. V päťdesiatych rokoch 19. storočia však počet študentov a pedagógov postupne klesal a v roku 1869 bol taký nízky, že sa nemeckí evanjelici rozhodli v roku 1870 školu zatvoriť a priestory dať do dočasného prenájmu pre potreby nového učiteľského ústavu, kým sa nepostaví vhodná budova. O priestory sa učiteľský ústav delil s evanjelickou ľudovou školou, ktorá sídlila na prízemí, učiteľský inštitút bol umiestnený na poschodí. Slovenská pedagogická knižnica, *A modori magyar királyi állami tanítóképezde értesítvénye az 1888/89 tanév végén*, s. 26.

²¹ Úlohou cvičnej školy bolo umožniť kandidátom na učiteľov uplatniť teoretické vedomosti vo vyučovacej praxi. V štátnych učiteľských ústavoch bolo jej založenie povinné, v cirkevných učiteľských ústavoch však nebola samozrejmosťou. Cirkevný učiteľský ústav v Trnave (1857 – 1996) napríklad počas celej svojej existencie nemal svoju cvičnú školu a využíval pre potreby pedagogickej praxe rímskokatolícku ľudovú školu. Cvičná škola pri Štátnom učiteľskom ústave v Modre spĺňala hneď od začiatku všetky zákonné požiadavky. Mala štyri ročníky a 48 žiakov. Maďarčina sa vyučovala na tej úrovni, aby po skončení prvého roku mohli deti pokračovať v ďalšom štúdiu na maďarských školách. Od školského roku 1907/1908 k nej boli pripojené aj dva ročníky opakovacej školy a tri ročníky ekonomickej (nižšej hospodárskej) školy. Všetky školy boli podriadené vedeniu učiteľského ústavu a existovali až do roku 1918. SPK, Ref. 17, s. 5 a Štátny archív v Brati-

Prvým riaditeľom sa stal **Ján Benisch**²² a počas jeho vedenia sa v učiteľskom ústave učilo po nemecky, v cvičnej škole po slovensky.

Učiteľský ústav však zápasil nielen s nedostatkom priestorov a materiálneho vybavenia, hlavným problémom boli chýbajúce učebné osnovy, plány a k nim prislúchajúce učebnice. Navyše zloženie študentov bolo v prvých rokoch veľmi heterogénne.²³ Situácia sa stabilizovala v školskom roku 1872/1873, keď sa oficiálnym vyučovacím jazykom stala maďarčina²⁴ a Jána Benischa na poste riaditeľa vymenil **Karol Véredy**, absolvent Herbart-Zillerovskej školy a bývalý pedagóg učiteľského ústavu v Spišskej Novej Vsi.²⁵ Keďže mal skúsenosti s vyučovaním na takomto type školy, zaviedol na učiteľskom inštitúte presný systém vzdelávania, pedagógovia mali povinnosť vypracovať učebné plány, ktoré zahŕňali aj zoznam používaných učebníc. V nastavenom trende pokračoval aj **Karol Lenhardt**,²⁶ ktorý sa stal riaditeľom v školskom roku 1876/1877 a na tomto poste zotrval 32 rokov. Počas jeho vedenia sa postupne stabilizoval učiteľský zbor, učiteľský ústav venoval priestor aj mimoškolským aktivitám, pre potreby študentov bola založená školská sporiteľňa, vybavená študentská knižnica a knižnica pre pedagógov. Všetky tieto zmeny prispievali k neustálemu zvyšovaniu záujmu o vzdelávanie.²⁷ Od

slave – pobočka Modra, Uhorský štátny učiteľský ústav v Modre, *A modori magyar királyi állami tanítóképző-intézet értesítője az 1909 – 1910 tanévről*, s. 39.

²² Ján Benisch bol ponemčený Čech, ktorý predtým zastával pozíciu riaditeľa učiteľského ústavu v Klagenfurte, neskôr riaditeľa katolíckej školy v Budapešti. Ako pedagóg mal veľmi dobrú povesť. Na učiteľskom ústave bol známy svojím oduševneným prístupom a zaujímavými prednáškami. Podľa spomienok jeho bývalých žiakov bol ako osobnosť nevyspytateľný, jeden deň bol ku študentom priateľský a na druhý deň im bez príčiny vynadal. Múzeum Ľudovíta Štúra (MEŠ) v Modre, RAPOŠ, Karol: Minulosť učiteľského ústavu v Modre. In: *Slovenská vlastiveda I.* 1921, č. 3, s. 82.

²³ V prvom roku vzdelávania mal učiteľský ústav 10 študentov, z toho boli 2 Slováci, 1 Maďar a 7 Nemcov. Skupina však bola veľmi rôznorodá, od vyslúžilého vojaka cez skončeného gymnazistu až po študenta, ktorý ledva ovládal čítanie. Často sa teda stávalo, že pri absencii jazykových schopností a učebníc študenti pri záverečných skúškach zo strachu zamdľievali. MEŠ v Modre, RAPOŠ, Ref. 22, s. 82.

²⁴ Uhorská vláda si dala za cieľ postupnú maďarizáciu slovenského vidieka, na čo mali slúžiť aj učiteľské ústavy. U modranského obyvateľstva, ktoré bolo hlavne nemecké a slovenské, sa takáto maďarizácia nestretla s porozumením. Väčšina študentov učiteľského ústavu nehovorila po maďarsky a často nerozumela výkladu. Problém bol aj s cvičnou školou, kde bolo veľa nemeckých a slovenských detí a pri vyučovaní sa muselo prejsť k rozdeleniu žiakov do skupín podľa jazyka. Silná maďarizácia sa začala až po roku 1907 uverejnením Apponyiho zákonov a nástupom riaditeľa Lajosa Szarku a trvala až do roku 1918. MACHAY, Vendelín: *Modra*. Nové Mesto nad Váhom : Tlačiareň Jána Trnovského, 1929, s. 13.

²⁵ Karol Véredy vyučoval na učiteľskom ústave predmet výchovné vyučovanie. Ako pedagóg bol veľmi dôsledný a prísny, so žiakmi komunikoval s odstupom a autoritatívne, nikdy nežartoval. MEŠ v Modre, RAPOŠ, Ref. 22, s. 82.

²⁶ Karol Lenhardt bol rodákom zo Skalice, študoval teológiu a filozofiu v Nemecku. Pôsobil na učiteľskom ústave hneď od jeho začiatku, dokonca pripravoval jeho slávnostné otvorenie, keďže Ján Benisch prišiel do Modry až na začiatku školského roka. Ako pedagóg bol veľmi láskavý, bol veľkým zástancom a propagátorom J. A. Komenského. V pozícii riaditeľa často obhajoval a zastával sa slovenských študentov a snažil sa mierniť maďarizačné snahy. Ako človek bol veľmi skromnej a tichej povahy, v Modre býval v jednej miestnosti, ktorá mu slúžila ako pracovňa, spálňa i jedáleň. MEŠ v Modre, RAPOŠ, Ref. 22, s. 118.

²⁷ V školskom roku 1777/1778 študovalo v učiteľskom ústave v Modre až 81 študentov. Štátny archív v Bratislave – pobočka Modra, Uhorský štátny učiteľský ústav v Modre, *A modori magyar királyi állami tanítóképző-intézet értesítője az 1909 – 1910 tanévről*, s. 8.

školského roku 1883/1884 sa štúdium predĺžilo na 4 roky. V budove bývalého evanjelického gymnázia však boli k dispozícii iba tri učebne, úplne absentoval aj školský internát. Preto sa v roku 1884 začala stavať nová moderná budova, ktorá by spĺňala tie najvyššie kritériá, dokončená a slávnostne otvorená bola už 7. októbra 1888. Inštitút mal v tom čase 86 študentov a okrem vyučovacích priestorov, internátu a telocvične mal k dispozícii aj záhradu, skleník, včelín a vinohrad.²⁸

Hudobné vzdelávanie v Uhorskom kráľovskom štátnom učiteľskom ústave v rokoch 1870 – 1909

Štátny učiteľský ústav v Modre pripravoval na učiteľské povolanie iba chlapcov, preto sa hudobné vzdelávanie zameriavalo nielen na pedagogickú prax v ľudovej škole, ale aj na výchovu nových organistov a regenschoriov pre potreby jednotlivých cirkví. Medzi povinné vyučovacie predmety patrilo *spev*, v rámci ktorého sa vyučovala aj hudobná náuka, a *hudba*, ktorá zahŕňala *hru na husliach* a *hru na klavíri*, vo vyšších ročníkoch nahradenú *hrou na organe*.²⁹

V prvom roku existencie učiteľského ústavu vyučoval *hru na husliach* samotný riaditeľ Ján Benisch,³⁰ *hre na klavíri, spevu a hudobnej náuke* sa venoval Karol Lenhardt.³¹ Už v nasledujúcom školskom roku však prebral vyučovanie všetkých hudobných predmetov miestny učiteľ Ján Stankovič. Narodil sa 6. júna 1839 v Bratislave, hudobné aj vedomostné základy získal u svojho otca, ktorý pôsobil ako učiteľ a kantor.³² V štúdiách pokračoval na bratislavskom reálnom gymnázii, v roku 1856 prestúpil na Rímskokatolícku arcibiskupskú učiteľskú preparandiu, ktorá však bola v nasledujúcom roku presunutá do Ostrihomu.³³ Stankovič tu v školskom roku 1857/1858 ukončil

²⁸ Novú budovu postavila Gratzlova stavebná firma z Bratislavy. Mesto Modra na ňu prispelo pozemkom pre školu a záhradu, darovalo 120 000 tehál a drevo z modranských hôr. Celkové náklady na stavbu budovy, telocvične a ich vybavenie stáli 128 000 zlatých. Budova mala tri podlažia. Na prizemí bola kuchyňa a jedáleň, za hlavnou bránou byt učiteľa praxe a kuchyňa s práčovňou. Na prvom poschodí sa nachádzal riaditeľov byt (kuchyňa a tri obytné miestnosti), kancelária, konferenčná miestnosť, knižnica pre mládež, byt zástupcu riaditeľa (dve miestnosti) a cvičná škola. Na druhom poschodí boli 4 učebne, 5 študovní, 2 kabinety a miestnosť pre učiteľa. Na treťom poschodí sa nachádzal internát, ktorý ubytovával až 70 študentov; mal 6 nocľahárňí, 5 umyvární a nemocenskú izbu. SPK, Ref. 20, s. 33.

²⁹ Ref. 2, §88.

³⁰ Okrem hudobných predmetov učil aj pedagogické vedy, krasopis a slovenský jazyk. SPK, Ref. 17, s. 5.

³¹ Na učiteľský ústav nastúpil ako radový pedagóg a okrem hudobných predmetov vyučoval aj aritmetiku, geometriu, nemecký jazyk a pedagogiku. Od roku 1876 sa prepracoval na post riaditeľa, na ktorom pôsobil 32 rokov. SPK, Ref. 17, s. 5.

³² Otec Jána Stankoviča bol učiteľom a kantorom v Kostole sv. Mikuláša v Bratislave (pod bratislavským hradom), od roku 1949 zastával pozíciu hlavného organistu a učiteľa v mestskej ľudovej škole vo Sv. Jure. Štátny archív (ŠA) v Bratislave – pobočka Modra, Uhorský kráľovský štátny učiteľský ústav v Modre, *Životopis Jána Stankoviča – rukopis*.

³³ Ostrihomský učiteľský ústav bol založený v roku 1842 ako jednoročný, neskôr od roku 1846 ako dvojročný inštitút pre prípravu učiteľov a kantorov. V roku 1848 po prehre Maďarov v uhorskej revolúcii zanikol a bol obnovený až v roku 1856. Od roku 1869 ostrihomský učiteľský ústav už fungoval ako trojročný a od roku 1896 ako štvorročný. V tom čase sem bol presunutý

svoje pedagogické štúdiá a po vykonaní ročnej praxe pomocného učiteľa získal v školskom roku 1859/1860 kvalifikáciu hlavného učiteľa v odbore prírodovedných predmetov.³⁴ Dva roky pracoval ako učiteľ ľudovej školy a zároveň doučoval maďarský jazyk deti štátnych úradníkov. V roku 1860 zareagoval na výzvu nastúpiť ako učiteľ v *hlavnej škole* v Modre, kde sa po troch rokoch stal riaditeľom. V tejto pozícii pôsobil až do roku 1870, keď ho mesto vymenovalo za pedagóga na novozaloženej *meštianskej škole*. Keďže v tom istom roku bol založený aj učiteľský ústav a hudobné predmety nemali stáleho pedagóga, bol v roku 1871 povolaný do inštitútu ako dočasný a od školského roku 1873/1874 ako stály učiteľ.³⁵

Stankovičov úväzok z hudobných predmetov tvoril 14 hodín týždenne.³⁶ Podrobné učebné plány z hudobných predmetov však rozpracoval až v školskom roku 1874/1875.³⁷ V prvom ročníku sa *hudba* a *spev* vyučovali 5 hodín týždenne. Výučba sa zameriavala hlavne na osvojenie základných poznatkov z *hudobnej náuky*, *hry na klavíri* a *spevu*. Hra na husliach sa v tomto ročníku nevyučovala. *Hudobná náuka* obsahovala znalosť notového písma v huslovom aj basovom kľúči s predznamenaním. V *hre na klavíri* sa postupovalo od úplných základov, ktoré zahŕňali správne držanie tela, postavenie ruky a tvorenie tónu, cez jednoduché rytmické a melodické cvičenia v rozsahu piatich tónov každou rukou osobitne, neskôr súčasnou hrou oboma rukami. *Spev* zahŕňal nácvik hlasových cvičení a piesní v rozsahu oktávy.

V druhom ročníku bolo na vyučovanie *hudby* a *spevu* vyčlenených znova 5 hodín týždenne. V *klavírnej hre* sa pokračovalo hrou rytmických a melodických cvičení v rozsahu oktávy, nácvikom durových aj molových stupníc so správnym prstokladom a pridala sa aj štvorročná hra. *Spev* pozostával z nácviku piesní v durových a molových tóninách v trojhlasných úpravách. Okrem *spevu* a *hry na klavíri* pribudla v tomto ročníku aj *hra na organe*, ktorá sa zameriavala na nácvik trojhlasných predohier a dohier k cirkevným piesňam, a *hra na husliach*, v ktorej sa postupovalo od základov zahŕňajúcich správne držanie nástroja a oboznámenie sa s technikou hry až k nácviku jednoduchých technických cvičení.

Hudobné predmety v treťom ročníku mali k dispozícii už len 4 hodiny týždenne a zameriavali sa hlavne na hudobnú prax. V *hre na organe* sa venovala pozornosť nácviku troj- a štvorhlasných predohier a dohier k cirkevným piesňam, pridala sa aj

aj Rímskokatolícky mužský učiteľský ústav z Trnavy. Dostupné na: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Borovszky-borovszky-samu-magyarország-varmegyei-es-varosai-1/esztergom-varmegye-647E/kozoktatásugy-irta-rozsa-vital-benczes-fogimnaziumi-tanar-683C/1-elemi-oktatás-683D/tanítóképző-intézet-687D/>

³⁴ Stankovič v životopise píše, že školu ukončil v Ostrihome, zároveň je ale vedený aj v ročenke trnavského učiteľského ústavu. Štátny okresný archív v Trnave, Učiteľský ústav v Trnave 1865 – 1894, *A Nagyszombati Kir. Katholikus Tanítóképző Intézet 1877/78 tanévi értesítője*, s. 23.

³⁵ ŠA v Bratislave – pobočka Modra, Uhorský kráľovský štátny učiteľský ústav v Modre, Ref. 32.

³⁶ Okrem hudobných predmetov vyučoval Ján Stankovič aj krasopis a kreslenie, od roku 1875 aj hospodárske predmety. Jeho celkový úväzok sa pohyboval v rozmedzí 23 až 32 hodín. Slovenská pedagogická knižnica, *A modori magyar királyi állami tanítóképezde értesítvénye az 1873/74 tanév végén*, s. 15.

³⁷ Ako dočasný učiteľ sa rozpracovaniu učebných plánov z hudobných predmetov nevenoval. Vo výročnej správe z roku 1872/1873 uviedol iba konštatáciu, že vo vyučovaní hudby a spevu postupoval podľa pokynov ministerstva školstva a zverejnených učebných osnov a využíval učebnice od Istvána Bartalusa. SPK, Ref. 17, s. 26.

pedálová hra. Praktizoval sa *spev* cirkevných piesní vo viachlasných úpravách a *hra na husliach* sa orientovala najmä na nácvik sprievodu k detským piesňam pri vyučovaní spevu na ľudových školách.

Ján Stankovič pri vyučovaní používal učebnice od Istvána Bartalusa: *Klavírne cvičenia, Príručku vyučovania spevu pre učiteľov základných škôl 1. a 2. časť* (1874) a *Úvod do hry na klavíri a organe* (1871). Hra na organe bola dopĺňaná aj *Organovými cvičeniami* od Antala Nemeszovicsa (1894), na hodinách spevu sa praktizovali piesne z *Katolíckeho cirkevného spevníka* (1855) od Bélu Józsefa Tárkányiho a bratov Františka a Andreja Žaškovských a *Spevníka piesní pre štvorhlasný mužský a miešaný zbor* (1888) od Józsefa Vargu. Na vyučovanie hry na husliach sa používala *Husľová škola* od Árpáda Késmárkyho.³⁸

Ján Stankovič bol počas celého svojho pôsobenia na učiteľskom ústave aj správcom hudobnej knižnice. Jej obsah v roku 1872 tvorilo iba 9 kusov notového materiálu.³⁹ Následná hudobná prax si vyžiadala jej postupné dopĺňanie, čomu dopomohli aj mnohé príspevky od dobrodincov. V školskom roku 1877/1878 už obsahovala hudobná knižnica 37 kusov notového materiálu a 25 hudobných brožúr.⁴⁰ Hudobná zbierka sa neustále dopĺňala, v roku 1912 sa v nej nachádzali okrem pedagogických učebníc aj diela svetových skladateľov.⁴¹

Úroveň hudobného vzdelávania v učiteľskom ústave závisela aj od nástrojového vybavenia. V prvých rokoch existencie vlastnil inštitút jeden organ, päť klavírov, dve harmóniá na účely cvičenia, štyridsaťšesť kusov huslí a jedno violončelo.⁴² Tento stav sa nezmenil až do školského roku 1888/1889, keď z dôvodu zvýšenia počtu ročníkov a následne aj študentov bol učiteľský ústav presťahovaný do novej budovy a bolo potrebné doplniť aj nástrojové vybavenie. Vedenie učiteľského ústavu teda požiadalo ministerstvo školstva o ďalšie dva klavíry a jedno pedálové harmónium, čo nakoniec aj dostali.⁴³ Nevyhnutnosť obnovy nástrojového vybavenia, konkrétne klavírov, nastala znova v roku 1902. Pôvodné klavíry zakúpené v roku 1870 a používané študentmi 31 rokov už nebolo možné využívať pri vyučovaní. Karol Lenhard v záverečnej správe konštatoval, že z celkového počtu 7 klavírov boli 4 nástroje absolútne nepoužiteľné. Keďže 150 študentov, ktorí v tom čase inštitút navštevovali, nemohlo cvičiť a vzdeľovali sa iba na 3 použiteľných klavíroch,⁴⁴ bolo nevyhnutné nástroje opraviť alebo

³⁸ SPK, Ref. 15, s. 48.

³⁹ SPK, Ref. 17, s. 12.

⁴⁰ SPK, *A modori magyar királyi állami tanítóképezde értesítvénye az 1877/78 tanév végén*, s. 10.

⁴¹ Výber najznámejších hudobných diel z knižnice učiteľského ústavu z roku 1912: J. S. Bach: *Gavota, Organová škola*, C. M. von Weber: *Hudobné kompozície*, W. A. Mozart: *18 sonát, Triá, Duetá a Predohry*, L. van Beethoven: *Klavírne sonáty, Duetá*, F. Mendelssohn-Bartholdy: *oratórium Paulus*, J. Haydn: *8 sonát, Triá*, F. Liszt: *Transkripcie I. a II.*, F. Chopin: *Valčíky*, G. Rossini: *Predohry, Stabat Mater*, F. Schubert: *Nemecké tance, Trio pre husle, violončelo a klavír*, J. N. Hummel: *Sonáty pre husle a klavír*, P. Rode: *24 caprices*, J. Brahms: *Uhorské tance*. ŠA v Bratislave – pobočka Modra, Uhorský kráľovský štátny učiteľský ústav v Modre, *Správa o stave knižnice učiteľského ústavu z roku 1912 – rukopis L. Szarku*.

⁴² SPK, Ref. 15, s. 33.

⁴³ SPK, Ref. 20, s. 47.

⁴⁴ ŠA v Bratislave – pobočka Modra, Uhorský kráľovský štátny učiteľský ústav v Modre, *Záverečná správa K. Lenharda o stave hudobných nástrojov z roku 1902 – rukopis*.

zakúpiť nové. Klavíry boli preto podrobené odbornému posúdeniu budapeštianskej firmy Chmel a syn, ktorá v odbornom posudku skonštatovala, že oprava klavírov by bola nerentabilná⁴⁵ a navrhla učiteľskému ústavu výmenu dvoch starých klavírov za dva nové s potrebným doplatkom.⁴⁶ Ministerstvo však schválilo iba výmenu jedného klavíra, ktorý bol do učiteľského ústavu dodaný v roku 1903.⁴⁷

Hudobné vzdelávanie v učiteľskom ústave nepozostávalo iba z času stráveného na hodinách *hudby a spevu* v rámci rozvrhu, ale zasahovalo aj do poobednej, víkendovej či mimoškolskej činnosti študenta. V internátnom poriadku zo školského roku 1888/1889 boli stanovené presné pravidlá, ako majú chovanci tráviť svoj poobedný čas. Prikazuje sa im venovať sa zodpovedne príprave na vyučovanie, čo zahŕňalo aj cvičenie na hudobných nástrojoch a praktizovanie spevu podľa cvičného rozvrhu, ktorý stanovil učiteľ hudby. Študenti mali okrem štátnych sviatkov a prázdnin nárok na dve poobedia osobného voľna týždenne. Aj tento čas však mali tráviť zmysluplne, buď cvičením na nástroji, alebo prácou na hospodárstve.⁴⁸ Okrem toho bol každý študent zapojený aj do mimoškolskej činnosti inštitútu. Modranský ústav ako štátna inštitúcia totiž chápal mimoškolskú činnosť v širšom slova zmysle, teda ako aktívne zapojenie sa do kultúrneho života mesta. V porovnaní so ženským cirkevným učiteľským ústavom v Trnave (1894 – 1918), ktorý v rámci samovzdelávacieho spolku sv. Angely nadväzoval na tradíciu uršulínskych škôl a prezentoval sa najmä hudobno-divadelnými predstaveniami a melodramami s duchovnou tematikou,⁴⁹ modranský učiteľský ústav organizoval okrem bežných školských vystúpení aj verejné prezentácie speváckeho zboru a orchestra, participoval pri mestských slávnostiach či usporadúval hudobné večery pre obyvateľov mesta. Na tento účel pôsobil v inštitúte už od školského roku 1872/1873 *Samovzdelávací krúžok Józsefa Eötvösa*. Cieľom združenia bolo prebudiť samostatnou mimoškolskou aktivitou študentov vzťah ku kráse a umeniu. Krúžok sa zameriaval hlavne na kultiváciu ducha pomocou recitácie a hudby. V školskom roku 1873/1874 sa v rámci samovzdelávacieho krúžku vyčlenil *hudobný spolok*, ktorý sa venoval výhradne nacvičovaniu hudobných čísel a poskytoval študentom ústavu, ktorí mali praktické

⁴⁵ Žalostný stav nástrojov zachytila firma Chmel a syn vo svojej správe, kde uvádza že: „Klávesy troch klavírov, kladivká a struny sa natolko opotrebovali, že by ich bolo treba vymeniť za úplne nové. Okrem týchto nahlásených nedostatkov u štvrtého klavíra je poškodená aj drevená ladiaca hlavica, takže struny nie sú správne uchytené a zvuk sa nedá doladiť. Struny všetkých 4 klavírov sú vyrobené z medi, a preto nevydávajú zreteľný zvonivý zvuk a mali by byť vybavené novými ocelovými strunami. Kompletná oprava takéhoto klavíra by stála približne 500 korún a nástroj by stále bol a zostal iba opraveným klavírom, ktorý by po niekoľkých rokoch opäť vypovedal službu.“ ŠA v Bratislave – pobočka Modra, Uhorský kráľovský štátny učiteľský ústav v Modre, *Znalecký posudok firmy Chmel a syn* z 18. júna 1902.

⁴⁶ Firma Chmel a syn nacenila nové klavíry na 900 korún za pianino a 1000 korún za krídlo, prípadnú opravu jedného nástroja na 500 korún. Pre učiteľský ústav vypracovala ponuku kúpy jedného nového nástroja za cenu 800 korún pri prevzatí jedného starého klavíra. ŠA v Bratislave – pobočka Modra, Uhorský kráľovský štátny učiteľský ústav v Modre, *Ponuka firmy Chmel a syn* z 21. mája 1901.

⁴⁷ ŠA v Bratislave – pobočka Modra, Uhorský kráľovský štátny učiteľský ústav v Modre, *Preberací protokol zo 7 októbra 1903 – rukopis J. Stankoviča*.

⁴⁸ SPK, Ref. 20, s. 58.

⁴⁹ Štátny okresný archív v Trnave, *Výročné správy Rímskokatolíckeho ženského učiteľského ústavu z rokov 1906 až 1915*.

znalosti v hudbe, príležitosť na ďalšie vzdelávanie či už v speváckom zbore, v orchestri alebo v komorných zoskupeniach. Spolok mal určené presné stanovy.⁵⁰ Aktívnymi členmi združenia boli všetci študenti tretieho ročníka a tí študenti druhého a prvého ročníka, ktorí preukázali dostatočné inštrumentálne schopnosti. Združenie dopĺňali aj hudobne zdatní učitelia. Na čele *hudobného spolku* stál hudobný riaditeľ, ktorý bol zároveň aj hudobným pedagógom ústavu a predsedom samovzdelávacieho krúžku. Aktívni členovia si volili svojich zástupcov z radov študentov. Tí mohli počas skúšok nahradiť hudobného riaditeľa. Spolok mal usporiadať za rok aspoň dva verejné koncerty za mierne vstupné, okrem toho mal participovať aj na školských či mestských slávnostiach a organizovať pre študentov a pedagógov hudobné vystúpenia v sieni učiteľského ústavu.

Hudobný spolok mal k dispozícii aj vlastnú hudobnú knižnicu, ktorá v školskom roku 1888/1889 obsahovala 10 brožúr „Musikalische Welt“, 8 kusov časopisu Apollo, tlačené vydanie piatich Beethovenových sláčikových kvartet a viacero zborových partitúr.⁵¹ Okrem toho mal vo vlastníctve aj jedno violončelo.

Združenie bolo počas celej svojej existencie veľmi aktívne. Napríklad v školskom roku 1875/1876 začalo svoju činnosť v októbri a skončilo v apríli, skúšky prebiehali každú stredu popoludní a trvali dve až dve a pol hodiny. Post hudobného riaditeľa zastával Ján Stankovič. Spolok mal 28 aktívnych členov a počas 27 hudobných skúšok nacvičil 16 svetských a cirkevných skladieb.⁵² Aj po presťahovaní do novej budovy v roku 1888 pokračoval vo svojej činnosti, dokonca znásobil svoje hudobné skúšky až na dva večery v týždni. Ubytovanie žiakov v internáte školy totiž poskytovalo väčší priestor aj na skúšanie a usporadúvanie hudobných domácich večerov, ktoré s obľubou navštevovali všetci študenti aj pedagógovia.

Hudobné vystúpenia nacvičené v spolku boli súčasťou každej školskej slávnosti. Aj v roku 1895 pri oslave 25. výročia založenia učiteľského inštitútu,⁵³ keď pripravil *Samovzdelávací krúžok Józsefa Eötvösa* slávnostnú akadémiu, prispel spolok svojimi hudobnými číslami. V úvodnom vstupe zaradil Stankovič orchestraľne a zborové vystúpenia. Zaznela predohra k opere *Figarova svadba* od W. A. Mozarta v podaní orchestra učiteľského ústavu, ktorý predviedol aj *zmes maďarských ľudových piesní*. Spevácky zbor interpretoval *Kráľovský hymnus* od Ferencu Erkela na slová Móra Jókaiho. V druhej časti programu zazneli sólové vystúpenia študentov učiteľského ústavu, a to *1. husľový koncert* od Ludwiga Spohra, klavírna skladba *Les Hirondelles* od Josepha

⁵⁰ SPK, Ref. 17, s. 41.

⁵¹ Na začiatku svojho pôsobenia nevlastnil hudobný spolok žiaden peňažný majetok. Všetky náklady spojené s fungovaním tak hradil samotný učiteľský ústav. V školskom roku 1888/1889 však už disponoval finančnou hotovosťou 65 rakúskych forintov. Peniaze boli uložené v školskej sporiteľni a pochádzali zväčša z príjmov z koncertov, dobrovoľníckych darov a tanečných zábav. Hudobný spolok z nich financoval hudobné nástroje a notový materiál. SPK, Ref. 20, s. 55.

⁵² Slovenská pedagogická knižnica, *A modori magyar királyi állami tanítóképezde értesítvénye az 1875/76 tanév végén*, s. 50.

⁵³ Hlavná slávnosť sa konala v telocvični učiteľského ústavu, kam boli pozvaní vysokí politickí, cirkevní a mestskí predstavitelia a pedagógovia z okolitých škôl. Jedným zo zúčastnených bol aj Béla Vágvölgyi – učiteľ hudby a spevu v trnavskom Cirkevnom učiteľskom ústave. BAKOS, Károly: *A modori állami tanítóképző- intézet jubileuma*. In: *Magyar Tanítóképző*. X évfolyam, IX füzet, november, 1895, s. 487.

Aschera a melodráma *Kvety akácie* na text Antala Váradyho s hudbou Ferenca Gaála, kde recitáciu sprevádzala hra na klavíri a na husliach. V záverečnom vstupe odznela v zborovom predvedení zhudobnená báseň *Slovo* od Béni Egressyho a *Rákóczyho pochod* v podaní orchestra učiteľského ústavu. Uvedené hudobné čísla svedčia o vysokej úrovni hudobného vzdelávania na učiteľskom ústave. Hlavne interpretácia sólových výstupov si vyžadovala nadpriemerné hudobné schopnosti a dokonalé zvládnutie techniky hry na nástroji a značne presahovala bežnú úroveň hudobnej praxe študenta učiteľského ústavu.

Príprava kantora – problém v hudobnom vzdelávaní učiteľských inštitútov

Štátny učiteľský ústav v Modre však podobne ako cirkevné inštitúty narážal na nemalé problémy najmä v otázke prípravy budúcich kantorov. Hudobné vzdelávanie totiž oscillovalo medzi výchovou zdatného kantora a organistu na jednej strane a učiteľa hudobnej výchovy na druhej strane. Cirkevné učiteľské ústavy ešte pred vznikom štátnych inštitútov riešili otázku, do akej miery sú schopné pripraviť v rámci časových a materiálnych podmienok dostatočne vyškolených kantorov a zároveň učiteľov ľudových škôl. Táto dualita vo vzdelávaní od počiatku narážala na nemalé problémy. Nedostatočný časový priestor určený na hudobné vzdelávanie kritizoval už Franz Paul Rigler pri svojom pôsobení (1779 – 1796) v hudobnej prípravke v Bratislave.⁵⁴ Hudobné vzdelávanie študentov sa totiž realizovalo kolektívne, pri počte približne 60 študentov v jednom ročníku bolo najmä vyučovanie inštrumentálnej hry veľmi náročné. Hudobná skúška bola semestrálna a absolvent musel preukázať znalosti tak z oblasti hudobnej teórie, ako aj z praktickej hry na nástrojoch a v speve. Rigler preto viackrát navrhol, aby skúšky boli iba koncornočné a argumentoval veľkou časovou náročnosťou prípravy: „ako dlho trvá, než sa jedna skladba naraz s viacerými deťmi musí nacvičiť, aby bola aspoň spolovice počúvateľná.“⁵⁵ Rigler však ani pri najväčšej snahe nemohol v týchto obmedzených podmienkach pripraviť preparandistu na vykonávanie kantorských povinností, najmä ak ten nemal žiadne predošlé hudobné skúsenosti a dispozície. Ani po vzniku dvojročných cirkevných preparandií (1819) a trojročných učiteľských ústavov (1869) nebolo zvládnutie kantorskej a učiteľskej praxe u kandidátov dostatočné a viackrát si vyslúžilo kritiku z odborných kruhov. Riaditeľ mužského Rímskokatolíckeho učiteľského ústavu v Trnave (1857 – 1896) Jozef Zelliger vo výročnej správe z roku 1880/1881 konštatoval neschopnosť ústavov školiť kvalitných kantorov. Problém videl

⁵⁴ Približne v rovnakom čase, ako sa otvoril hudobný kurz, bol otvorený pri učiteľskej prípravke aj kresliarsky kurz, ktorý mal za cieľ vyučovať študentov v umeleckom a remeselnom umení. KOWALSKÁ, Eva: Reforma – škola – hudba (Pôsobenie Franza Paula Riglera v Bratislave). In: *Musicologica Slovaca et Europaea* 17, Bratislava: Ústav hudobnej vedy SAV, ASCO Art & Science, s. 37.

⁵⁵ „... wie lang ein praktisches Tonstück mit mehrern Kindern zugleich vorgeübt werden muß, biß es auch nur Halb gut anzuhören ist.“ MOL, C 69, 1791, fasc. 218, fons 20. In: SZÓRÁDOVÁ, Eva: Klavírna kultúra v Bratislave v rokoch 1770 – 1830 (II). In: *Musicologica Slovaca*, roč. 7 (33), 2016, č. 2, s. 189.

podobne ako Rigler v nedostatku vyučovacích hodín a v chýbajúcom nástrojovom vybavení:

„Naše vzdelávacie inštitúcie majú ešte jednu nemenej dôležitú úlohu, a to školiť dobrých organistov. Je to tiež jedno z našich nemožností. Tam, kde je dostatok dobrých nástrojov ani tam nemôžu preukázať sľubné výsledky; a kde nástroje chýbajú, tam je výsledok rovný nule. Tri ročníky učiteľského ústavu majú spolu 14 hodín hudby týždenne, z toho niekoľko hodín treba venovať aj hre na husliach a spevu; koľko je teda možné venovať klavíru a organu? Ak je v jednom ročníku 15 až 20 študentov, koľko hodín môže študent cvičiť na organ počas jedného týždňa, jedného školského roka? Riešime tento problém spoliehaním sa na individuálny prístup alebo vlastnú usilovnosť žiakov, často na úkor iných predmetov a samotného študenta? Sťažnosti v tejto veci sú oprávnené, a nemožno z nich viniť učiteľské ústavy, chyba je niekde inde.“⁵⁶

V štátnych učiteľských ústavoch bola situácia ešte zložitejšia. Príprava kantora ako súčasť učiteľského vzdelávania síce zostala nezmenená, tieto inštitúcie však mali primárne vychovávať pedagógov, a preto hudobné dispozície kandidáta pri pohovoroch nerozhodovali.⁵⁷ Učebné osnovy z oboch predmetov boli náročné a u študenta bez hudobných dispozícií vyvolávali pri štúdiu veľké problémy. Za tri roky mal absolvent dosiahnuť v *organovej hre* takú úroveň, aby zvládol manuálovú i pedálovú techniku hry pri liturgických obradoch, dokázal tvoriť predohry aj v modálnych tóninách, hrať, upravovať a harmonizovať cirkevné piesne. V *hre na husliach* mal zvládnuť hru ľudových piesní vo všetkých tóninách, mal ovládať správnu techniku *spevu* gregoriánskeho chorálu a antifón, ale i ľudových piesní, ktoré mal vedieť zapisovať a viachlasne upravovať pre školské zbory.⁵⁸ Náročnosť učebných plánov bola zjavná a ich realizácia v praxi problematická.

Kritické názory na prípravu kantorov v štátnych ústavoch skoncipoval vo svojej správe aj hudobný pedagóg modranského učiteľského ústavu Ján Stankovič. Adresoval ju na ministerstvo školstva, so snahou vyvolať všeobecnú diskusiu na túto tému.⁵⁹ Upozornil na fakt, že širšie predmetové zameranie štátnych ústavov znemožňovalo

⁵⁶ „Tanítóképző intézeteinknek még egy s nem csekély horderejű föladatuk az is, hogy jó orgonistákat (kántorokat) is képezzenek. A képtelenségek és lehetetlenségek egyike ez is. A hol elég és jó hangszer van, ott sem tudnak valami kecsegtető eredményt fölmutatni; ott pedig, hol a hangszer is hiányoznak, ott az eredmény a zerussal egyenlő. A három tanfolyamnak van hetenként 14 órája, ebből karének és hegedűre is fordítandó néhány óra; memmyit lehet e szerint zongora s orgonára fordítani? Ha már most egy-egy tanfolyamban csak 15-20 növendék van, hány órán át gyakorolhatja magát egy-egy növendék egy hét, egy tanév alatt? Magán szorgalmával pótolja-e a tanterv hiányát? Magán szorgalma által, de a tantárgyak árán egészítse-e ki a hiányokat? A panaszok e téren jogosultak ugyan, de a tanítóképző intézeteket nem sujtathatja a kötelességmulasztás vádja, ezt másutt kell keresni.“ Štátny okresný archív v Trnave, Učiteľský ústav v Trnave 1865 – 1894, *A Nagyszombati Kir. Katholikus Tanítóképző Intézet 1880/81 tanévi értesítője*, s. 7.

⁵⁷ Pri prijímacích pohovoroch sa hodnotila úroveň znalostí materinského jazyka, účtovníctva, geografie a histórie. Hudobné dispozície neboli podmienkou, a preto neboli ani súčasťou skúšky. SPK, Ref. 36, s. 31.

⁵⁸ Prvé osnovy hudobných predmetov sa zachovali v Spišskej Kapitule z rokov 1868, 1883, 1887, 1890 a 1898, v Trnave z výročných správ zo školského roku 1875/1876 a v Modre z roku 1874/1875.

⁵⁹ Slovenská pedagogická knižnica, *A modori magyar királyi állami tanítóképezde értesítvénye az 1875/76 tanév végén*, s. 47.

precíznejšiu a systematickejšiu hudobnú prípravu budúcich učiteľov a kantorov. Učiteľ ľudovej školy by podľa neho nemal vykonávať žiadnu vedľajšiu funkciu, pretože jeho pedagogická práca bola sama osebe veľmi náročná. V Uhorsku sa však okrem učiteľskej praxe od absolventa očakávalo aj plnenie kantorských povinností. Chudobnejšie vidiecke komunity totiž neboli schopné tieto dve pozície oddeliť. V mnohých cirkevných denomináciách sa znalosť kantorskej praxe dokonca oceňovala viac a kládol sa na ňu väčší dôraz ako na pravidelnú pedagogickú činnosť. V reálnej praxi väčšiu časť svojho platu čerpal učiteľ práve z kantorskej činnosti. Preto bolo prirodzené, že pri voľbe učiteľa sa uprednostňovali jednotlivci, ktorí spĺňali kritériá oboch povolání. Podľa Jána Stankoviča mala táto skutočnosť nielen škodlivý vplyv na vzdelávanie detí v ľudových školách v celej krajine, ale navyše vrhala zlé svetlo aj na prípravu učiteľov v štátnych učiteľských ústavoch. Vo svojej správe poukazoval na fakt, že v štátnych učiteľských ústavoch sa dával priestor na praktizovanie hry na organe a chrámový spev iba do tej miery, aby sa nezanedbávalo vyučovanie ďalších dôležitých predmetov. Preto sa stávalo, že aj tí najlepší študenti, ktorí absolvovali učiteľský ústav v Modre s vynikajúcim prospechom, boli v prihláškach na učiteľské povolanie odmietnutí, pretože nepreukázali dostatočnú znalosť v hre na organe a cirkevnom speve. Tento problém sa vyskytoval hlavne v prípade cirkevných ľudových škôl, kde bol post učiteľa často podmienený aj kantorským povolaním. Mnohí absolventi štátnych učiteľských ústavov preto mohli očakávať uplatnenie iba v štátnych ľudových školách, ktorých bolo podľa ministerskej správy v tom čase len 1 500, teda takmer desaťkrát menej ako konfesionálnych.⁶⁰ Vzhľadom na tieto skutočnosti nemohli podľa Stankoviča absolventi štátnych učiteľských ústavov konkurovať absolventom cirkevných učiteľských ústavov a len ťažko hľadali uplatnenie v praxi.

Základný rozdiel medzi vyučovaním *hudby* a *spevu* v cirkevných a štátnych učiteľských ústavoch totiž spočíval v tom, že cirkevné inštitúty pri prijímacích pohovoroch uprednostňovali kandidátov s hudobnými dispozíciami a skúsenosťami v hre na hudobnom nástroji. Obidva typy inštitútov sa riadili schválenými učebnými plánmi, ktoré predpisovali vyučovanie hudobných predmetov v rozsahu 5 hodín *hudby* a *spevu* v prvom a druhom ročníku a 4 hodiny v treťom ročníku.⁶¹ V cirkevných učiteľských ústavoch, ktoré sa prioritne venovali výchove svojich kantorov a organistov, sa však snažili navýšiť praktické hodiny hudby tak, že *spev* vyučovali naraz vo všetkých troch ročníkoch po 2 hodiny týždenne a ostávajúce hodiny zamerali na vyučovanie hry na nástrojoch. V mužskom Rímskokatolíckom učiteľskom ústave v Trnave takto mohli *hudbe* a *spevu* venovať v každom ročníku až 6 hodín, z toho boli 2 hodiny *spevu*, 2 hodiny hry na organe (klavíri) a 2 hodiny hry na husliach.⁶² Ďalším dôležitým aspektom bola skutočnosť, že v cirkevnom učiteľskom ústave boli hodiny *hudby* a *spevu* špecificky zamerané iba na katolícku liturgiu. Do pozície hudobného pedagóga sa

⁶⁰ Stankovič sa vo svojej správe odvoláva na správu druhého školského dozorca bratislavskej župy J. Rótha, uverejnenú v *Pozsonyvidéky Lapok* v roku 1876, s. 23. SPK, Ref. 59, s. 47.

⁶¹ GREGOR, Vladimír – SEDLICKÝ, Tibor: *Dejiny hudobnej výchovy v českých zemiach a na Slovensku*. Praha : Editio Supraphon, 1990, s. 174.

⁶² Štátny okresný archív v Trnave, Učiteľský ústav v Trnave 1865 – 1894, *A Nagyszombati Kir. Katholikus Tanítóképző Intézet 1880/81 tanévi értesítője*, s. 7 a SPK, *A modori magyar királyi állami tanítóképezde értesítőjén az 1875/76 tanév végén*, s. 16.

preto obsadzovali skúsení hudobníci, ktorí zároveň zastávali aj pozíciu regenschoriiov v miestnom katedrálnom chráme, kde študenti často vypomáhali aj pri kantorskej praxi.⁶³ Kandidáti mali zároveň možnosť vykonávať a zlepšovať svoju hudobnú prax na každodenných liturgiách a školských cirkevných vystúpeniach, kde šikovných žiakov zapájali aj do orchestrálnej či komornej hry. V Štátnom učiteľskom ústave sa žiadne vierovyznanie nepreferovalo a hudobné vzdelávanie sa tak muselo zamerať aj na nácvik liturgickej praxe rôznych denominácií. Pre hudobného pedagóga bolo obsiahnutie takého širokého záberu nereálne.

Ján Stankovič však nezostal iba pri kritických konštatáciách, ale predložil aj návrh na obsahovú a štrukturálnu transformáciu hudobného vzdelávania v štátnych učiteľských ústavoch.⁶⁴ Keďže mnohí študenti vstupovali do učiteľského ústavu bez predchádzajúcich znalostí hudby, počet hodín určených na vyučovanie *spevu* a *hudby* bol v ich prípade nepostačujúci. Navrhol rozšíriť rozsah hudobného vzdelávania do tej miery, aby študenti mohli získať nielen hudobné znalosti, ktoré ako učitelia nevyhnutne potrebovali, ale aj tie, ktoré ich kvalifikujú na výkon kantorského povolania a ktoré bolo možné získať iba dlhšou praxou. Hudobno-liturgická prax teda mala tvoriť zásadnú súčasť vzdelávania hlavne v treťom ročníku. Stankovič navrhoval, aby sa počet hodín *hudby* a *spevu* navýšil, a to v prvom ročníku na 6 hodín *hry na klavíri* a 2 hodiny *spevu* a *hudobnej teórie* týždenne, v druhom ročníku na 3 hodiny *hry na klavíri*, 3 hodiny *hry na organe*, 1 hodinu *spevu* a 1 hodinu *hry na husliach* týždenne, a nakoniec v treťom ročníku na 6 hodín *hry na organe*, 1 hodinu *spevu* a 1 hodinu *hry na husliach* týždenne. Ďalej navrhoval, aby mal každý študent možnosť vzdelávať sa v liturgickej hudbe svojej cirkevnej denominácie. Teoretická výučba na škole sa mala preto dopĺňať praktickým vypomáhaním kantorom vo farnosti. Taktiež požadoval, aby sa kantorská hudobná prax zaradila medzi jeden z predmetov kvalifikačnej skúšky na učiteľskom ústave, z ktorej mohli byť oslobodení iba tí študenti, ktorí nemali hudobné schopnosti.

Uvedené požiadavky týkajúce sa zmeny počtu hodín však neboli v nasledujúcich rokoch do vyučovania *hudby* a *spevu* zapracované. Z výročných správ zo školského roku 1877/1878 a 1888/1889 zisťujeme, že sa počet hodín hudobných predmetov v jeho úväzku nezmenil. Stankovič okrem nich vyučoval aj kreslenie a pracovnú výchovu a jeho celkový úväzok bol 25 hodín.⁶⁵ Ak by boli zohľadnené zmeny, ktoré navrhoval, iba úväzok z hudobných predmetov by tvoril 24 hodín.

Rozšírenie štúdia o jeden rok malo dopomôcť aj k lepším podmienkam v príprave kantorov. Od roku 1881 sa navýšili hodiny *spevu* a *hudby* vo všetkých ročníkoch zo 14 až na 22 hodín týždenne. Učebné osnovy sa prebrali z roku 1868, rozšíril sa len počet hodín určený pre hudobnú prax, pridali sa aj kantorské skúšky. Podľa učebných plánov z roku 1882 sa *hudba* a *spev* vyučovali v rozsahu 5 hodín v prvom a štvrtom

⁶³ Hudobní pedagógovia na Cirkevnom učiteľskom ústave v Trnave Alexander Kapp aj František Otto Matzenauer – boli zároveň aj organistami a regenschoriami v chráme sv. Mikuláša. Študenti mali teda možnosť získať hudobno-liturgickú prax pri každodenných bohoslužbách a cirkevných slávnostiach. TAVALLYOVÁ, Erika: Hudobné vzdelávanie v Učiteľskom ústave v Trnave. In: *Zborník MMK*, roč. 11, 2020, s. 684-692.

⁶⁴ SPK, Ref. 52, s. 48.

⁶⁵ SPK, Ref. 20, s. 49.

ročníku a až 6 hodín v druhom a treťom ročníku.⁶⁶ Pridali sa aj zvláštne hodiny navyše, určené pre zborový spev a orchestrálnu hru, ktoré sa realizovali v rámci mimoškolskej činnosti v samovzdelávacích krúžkoch. *Spev a hudba* sa stali rovnako dôležité ako ostatné predmety – dokonca sa dá povedať, že sa na ich vyučovanie, hlavne v cirkevných ústavoch, kládol väčší dôraz. Nie všade však bolo možné časovú dotáciu dodržať. Mužské cirkevné učiteľské ústavy, v ktorých bola príprava kantorov jednou z priorit, časovú dotáciu vítali a využívali. Prepojenosť školy a cirkvi bola pre ich hudobné vzdelávanie veľkou výhodou. V Rímskokatolíckom učiteľskom ústave v Spišskej Kapitule bola napríklad časová dotácia nielenže dodržaná, študenti sa navyše venovali aj bohatšej mimoškolskej praxi, sprevádzali každodenné liturgie, vypomáhali regenschorimu katedrály, ktorý bol zároveň aj ich pedagógom hudobných predmetov.⁶⁷ Žiaci museli denne povinne cvičiť na hudobných nástrojoch, pri praktizovaní hudby strávili každý deň niekoľko hodín.

V štátnych učiteľských ústavoch však nebolo možné špecificky zamerať pozornosť na hudobné vzdelávanie v takej rozsiahlej miere, ako tomu bolo v cirkevných učiteľských ústavoch. V Modre sa síce vzdelávanie od roku 1884/1885 rozšírilo na 4 roky, počet hodín vyučovania hudobných predmetov sa však nenavýšil. Podľa úväzku z roku 1909/1910 a rozvrhu zo školského roku 1915/1916⁶⁸ sa vyučovali 3 hodiny *hudby* a *spevu* v nižších ročníkoch, vo vyšších ročníkoch sa pridala ešte 1 hodina cirkevného spevu a 2 cvičné hodiny pre mimoškolskú činnosť. Hudobný úväzok pedagóga sa teda iba rozdelil z pôvodných 14 hodín týždenne v roku 1872 v troch ročníkoch (5/5/4) na 14 hodín v štyroch ročníkoch (3/3/4/4). K navýšeniu hodín a ani k navrhovaným zmenám teda neprišlo.

Štátne učiteľské ústavy pocítovali počas celej svojej existencie túto disproporciu voči cirkevným inštitútom tak mužským, ako aj ženským. Pri porovnaní modranského inštitútu s trnavským ženským cirkevným učiteľským ústavom (1894 – 1945)⁶⁹ môžeme skonštatovať, že aj napriek odlišnej špecifikácii a vnútornej filozofii sa hudobné vzdelávanie v oboch inštitútoch nelíšilo a hudobné predmety sa vyučovali v rovnakej miere a dôležitosti. Podstatné je však zdôrazniť fakt, že na rozdiel od mužských učiteľských ústavov sa v prípade ženských inštitútov s kantorskou praxou nerátalo. Absolventka učiteľského ústavu mala ovládať hudobné predmety iba na takej úrovni, aby zvládla pedagogickú prax v ľudovej škole. Preto bol ako povinný predmet pre dievčatá zákonne určený len *spev* spojený s hudobnou náukou.⁷⁰ Počet hodín vymedzených na

⁶⁶ GREGOR – SEDLICKÝ, Ref. 61, s. 182.

⁶⁷ MIŠKOVIČ, Alojz: *Pamätník 110 ročnice založenia rím.-kat. učiteľského ústavu v Spišskej Kapitule*. Trnava : 1931, s. 124. Podľa: SZÓRÁDOVÁ, Eva: *Hudba na učiteľskom ústave v Spišskej Kapitule (1819 – 1949)*. In: *Musicologica Slovaca et Europea XIX*. Bratislava : Ústav hudobnej vedy SAV; ASCO Art & Science, 1994, s. 154.

⁶⁸ ŠA v Bratislave – pobočka Modra, Uhorský kráľovský štátny učiteľský ústav v Modre, *A modori magyar királyi állami tanítóképző-intézet értesítője az 1909 – 1910 tanévről*, s. 16 a *A modori magyar királyi állami elemi népiskolai tanítóképző-intézet értesítője az 1915 – 1916 tanévről*, s. 32.

⁶⁹ Rímskokatolícky ženský učiteľský ústav uršulínok v Trnave začal svoje pôsobenie v roku 1894. Po presťahovaní Rímskokatolíckeho mužského učiteľského ústavu do Ostrihomu (1896) pokračoval v učiteľskom vzdelávaní a poskytoval ho ako cirkevná, neskôr štátna inštitúcia až do roku 1950.

⁷⁰ Ref. 2, HLAVA VII §111.

hudobné vzdelávanie bol stanovený len na 4 hodiny týždenne v každom ročníku.⁷¹ Vyučovanie *hudby* teda v ženských ústavoch podliehalo do istej miery dobrovoľnosti a riadilo sa aj možnosťami samotného učiteľského ústavu. V Rímskokatolíckom ženskom učiteľskom ústave v Trnave napríklad sledujeme hneď od jeho vzniku v roku 1894 snahu zakomponovať do vyučovacích predmetov nielen povinný *spev*, ale aj *hudbu*. Dokonca medzi hodnotenými hudobnými predmetmi sa od roku 1906 uvádzal nielen *spev*, ale aj predmet *praktická hudba – hra na klavíri* a predmet *hudobná teória a harmónia*.⁷² Týždenne sa hudbe a spevu v ženskom učiteľskom ústave venovalo v niektorých rokoch až 16 hodín, teda o dve hodiny týždenne viac než v mužskom štátnom učiteľskom ústave v Modre. Z uvedeného vyplýva, že Stankovičove konštatácie sa zakladali na pravde a cirkevné učiteľské ústavy bez ohľadu na to, či boli mužské alebo ženské, venovali hudobnému vzdelávaniu svojich študentov väčšiu pozornosť.

Nedostatky vo vyučovaní hudby a spevu sa v modranskom ústave prejavovali aj na záverečných skúškach, v ktorých mal kandidát prezentovať nadobudnutú úroveň hudobného vzdelania.⁷³ Skúšky boli povinné pre všetkých študentov a pozostávali zo *spevu*, *hudobnej teórie* a *hry na klavíri*, ktoré boli známkovane, a *hry na organe* a na *husliach*, ktoré hodnotené neboli. Napríklad v školskom roku 1892/1893 zahŕňala skúška z *hudobnej teórie* harmonické úpravy piesní do dvoj- až štvorhlasných podôb, obsahom *spevu* bola interpretácia Beethovenovho *Hymnu* a v *hre na klavíri* sa absolventi prezentovali sonátinami od Friedricha Kuhlaua, Carla Czernyho, Henriho Bertiniho a Muzia Clementiho. *Hra na organe* pozostávala z cvičení z *Organovej školy* od Antala Nemesovitsa a v *hre na husliach* sa hrali duetá z *Husľovej školy* Gyulu Püschela. V tomto roku absolvovalo 19 študentov, avšak ani z *hudobnej teórie*, ani z *hry na klavíri* nebola udelená žiadna známka „výborný“, a to dokonca ani tým študentom, ktorí tento stupeň dosahovali zo všetkých ostatných predmetov. Celkovo bolo udelených 5 dvojok, 12 trojok a 2 štvorky. *Hudba a spev* bola teda z predmetov hodnotená najprísnejšie a dá sa predpokladať, že u študentov vyvolávala aj najväčšie obavy, keďže znamenala zhoršenie ich prospechu o jeden až dva klasifikačné stupne.⁷⁴

Stankovičove pripomienky však boli zohľadnené aspoň pri kantorských skúškach. Tie neboli povinné pre každého, prihlasovali sa na ne iba študenti, ktorí chceli získať kvalifikáciu na pozíciu kantora.⁷⁵ Skúšky sa vykonávali osobitne pre katolícku

⁷¹ GREGOR – SEDLICKÝ, Ref. 61, s. 175.

⁷² Štátny okresný archív v Trnave, *A Nagyszombati róm. kat. aut. hitközség által fenntartott és a szent Orsolyáról nevezett apácák vezetése alatt álló elemi, polgári iskola és tanítóképző-intézet értesítője az 1906 – 1907, tanévről*, s. 136 – 139.

⁷³ Až do roku 1895 sa na učiteľskom ústave nerealizovali osobitné kantorské skúšky, boli iba súčasťou záverečnej skúšky učiteľskej spôsobilosti, ktorá sa konala pred skúšobnou komisiou a spolu s ňou získal absolvent aj kantorskú spôsobilosť, hoci tá nebola na diplome osobitne vyznačená a absolvent nedostal ani osobitné kantorské osvedčenie. Štátny archív v Bratislave – pobočka Modra, Uhorský kráľovský štátny učiteľský ústav v Modre, *Výkazy o vykonaní kantorských skúšok od K. Lenharda a L. Szarku z rokov 1893 až 1918 – rukopisy*.

⁷⁴ Štátny archív v Bratislave – pobočka Modra, Uhorský kráľovský štátny učiteľský ústav v Modre, *Výročná správa Lenharda z roku 1893 – rukopis*.

⁷⁵ O kantorské skúšky napríklad nemali záujem študenti židovskej národnosti a tí, ktorí v hudobných predmetoch nevynikali. ŠA v Bratislave – pobočka Modra, Uhorský kráľovský štátny učiteľský ústav v Modre, *Výkazy o vykonaní kantorských skúšok od K. Lenharda a L. Szarku z rokov 1893 až 1918 – rukopisy*.

a evanjelickú liturgickú prax.⁷⁶ Prípravu budúcich katolíckych kantorov mal na starosti J. Stankovič, evanjelických kantorov pripravoval samotný riaditeľ Karol Lenhard, ktorému často vypomáhali aj modranskí evanjelickí kantori.⁷⁷ Komisii predsedal samotný biskup príslušnej cirkvi a skúška obsahovala ústnu aj praktickú časť. Obsahom ústnej skúšky bolo preukázanie dostatočných vedomostí z oblasti teológie, morálky, cirkevných dejín a liturgiky.⁷⁸ Praktická skúška zahŕňala *spev* piesní z katolíckeho či evanjelického spevníka a *hru na organe* skladieb z Nemesovitovej *Organovej školy*. O získanie kantorského oprávnenia prejavovali študenti veľký záujem, z celkového počtu absolventov sa na kantorské skúšky prihlasovalo približne 80 percent kandidátov, úspešne ich ukončili asi dve tretiny prihlásených.⁷⁹ Kantorské skúšky prebiehali v tomto formáte až do roku 1918.

Otázka kantorskej prípravy v učiteľských ústavoch však rezonovala aj naďalej. Pedagógovia štátnych učiteľských ústavov v celom Uhorsku často hľadali vhodné riešenia a svoje návrhy uverejňovali aj v učiteľskom periodiku *Magyar Tanítóképző*. Endre Balász a Imre Schultz napríklad odporúčali, aby študenti, ktorí sa chceli uchádzať aj o úrad kantora, boli zaradení v rámci učiteľských ústavov do špeciálnych umeleckých skupín, kde by boli oslobodení od niektorých predmetov, napríklad jazykov, a mohli sa venovať viac praktickému cvičeniu na hudobných nástrojoch. Rovnako tak navrhovali znížiť počet študentov v hudobnej skupine a zvýšiť počet pedagógov *hudby* a *spevu*. Štúdium by podľa nich bolo vhodné predĺžiť až na 5 rokov a rámec hudobných predmetov rozšíriť aj o samostatné predmety ako hudobná náuka, harmónia, estetika, história a dirigovanie. Predmety *spev*, *hra na husliach*, *hra na organe* a *klavíri* mali byť ponechané. Časovú dotáciu pre jednotlivé ročníky Schultz navrhoval navýšiť na 14/11/17, čo by v praxi znamenalo až 42 hodín hudobného vzdelávania týždenne.⁸⁰ Ďalší návrh uverejnil Géza Réfly a týkal sa hudobnej harmónie,⁸¹ ktorá sa vyučovala iba v treťom a štvrtom ročníku, aj to iba v rámci hodín hry na organe. Ak mal učiteľ zvládnuť harmonizáciu piesní v kantorskej praxi alebo viachlasné úpravy ľudových piesní v pedagogickej práci, boli dva roky hudobnej harmónie nedostatočné. Preto

⁷⁶ Evanjelické kantorské skúšky sa rozlišovali ešte podľa augsburského alebo helvétskeho vierovyznania. Prihlasovali sa na ne každý rok približne štyria až piati študenti. Štátny archív v Bratislave – pobočka Modra, Uhorský kráľovský štátny učiteľský ústav v Modre, *Výkazy o vykonaní kantorských skúšok od K. Lenharda a L. Szarku z rokov 1893 až 1918 – rukopisy*.

⁷⁷ Najznámejším evanjelickým kantorom a národovcom bol J. Kopa, u ktorého študenti vykonávali organovú prax. Hodiny sa často niesli v duchu zvyšovania slovenského národného povedomia, a to aj v čase silnej maďarizácie. RAPOŠ, Ref. 22, s. 118 a Štátny archív v Bratislave – pobočka Modra, *Fond Štátneho učiteľského ústavu v Modre*, Školská kronika (1919 – 1944), s. 2.

⁷⁸ Príklady otázok ústnej skúšky z náboženstva: „Dokážte, že Ježišovi učeníci neboli heretici“, „Francúzska revolúcia a jej dopad na cirkev“, „Šírenie protestantizmu v humanizme“ alebo „Definuj pojem tradícia a jeho význam“ a pod. ŠA v Bratislave – pobočka Modra, Ref. 76.

⁷⁹ Z celkového počtu 29 absolventov sa v roku 1895/1896 na kantorskú skúšku prihlásilo 26 študentov, uspelo však iba 19 kandidátov, podobne to bolo aj v roku 1897/1898, keď sa z celkového počtu 27 študentov prihlásilo 20 a uspelo iba 17 kandidátov. Štátny archív v Bratislave – pobočka Modra, Ref. 76.

⁸⁰ BALÁSZ, Endre: *A tanítóképző tanárok képzéséről*. SCHULTZ, Imre: *A tanítóképző-intézeti tanárok képzése*. In: *Magyar Tanítóképző*, roč. 9, č. 3 a 4 (marec-apríl), 1894, s. 178-186.

⁸¹ RÉFLY, Géza: *Zeneelmélet (összhangzattan) tanítása tanítóképző-intézetben*. In: *Magyar Tanítóképző*, roč. 14, 1899, č. 3 (marec), s. 215.

Réfly vo svojom príspevku navrhoval, aby sa hudobná teória považovala za základný kameň hudobného vzdelania a tvorila chrbticu vzdelávania učiteľov vo všetkých štyroch ročníkoch. Navrhoval, aby sa so základmi harmonizácie piesní začalo už v prvom ročníku. Študent mal porozumieť pravidlám a poctivo ich precvičovať najprv teoreticky a potom prakticky na takej úrovni, aby vedel v následnej praxi správne harmonizovať jednoduché melódie, zahrať ich na organe a mal dostatok zručností aj v umení modulácie. Aj napriek tomu, že navrhované zmeny neboli v praxi reflektované, svedčia tieto príspevky pedagógov učiteľských ústavov o tom, že sa zlepšeniu hudobného vzdelávania a jeho celkovému zameraniu a smerovaniu venovala adekvátne pozornosť.

Hudobné vzdelávanie v Uhorskom kráľovskom štátnom učiteľskom ústave v rokoch 1909 – 1918

V školskom roku 1909/1910 prišlo v učiteľskom zbore ústavu k viacerým personálnym zmenám. Karol Lenhard odišiel po 32 rokoch do dôchodku⁸² a na miesto riaditeľa bol dosadený Lajos Szarka. Pod jeho vedením vrcholili na učiteľskom inštitúte maďarizačné snahy, keď boli dvaja študenti označení ako panslávi a vylúčení zo štúdia, a následne neboli na učiteľský ústav prijímaní modranskí študenti slovenskej národnosti.⁸³ Organizačne mal inštitút aj naďalej štyri ročníky, prijímali sa chlapci, ktorí dosiahli vek 14 rokov a spĺňali zákonom predpísané požiadavky.⁸⁴ V tomto období študovalo na inštitúte najviac kandidátov, ročne ho v priemere navštevovalo až 150 študentov.⁸⁵ Učiteľský ústav prevádzkoval vo svojich priestoroch aj šesťročnú *cvičnú školu* a *ekonomickú – nižšiu hospodársku školu*.⁸⁶ Budova, ktorá bola postavená v roku 1888, nepostačovala, vedenie učiteľského ústavu preto plánovalo rozšíriť svoje priestory.⁸⁷

⁸² V školskom roku 1914/1915 sa z dôvodu vojnového stavu a nedostatku učiteľov vrátil do učiteľského ústavu a učil pedagogiku. Štátny archív v Bratislave – pobočka Modra, Uhorský kráľovský štátny učiteľský ústav v Modre, *A modori magyar királyi állami elemi népiskolai tanítóképző-intézet értesítője az 1914 – 1915 tanévről*, s. 4.

⁸³ Modranskí slovenskí študenti boli buď úplne odmietnutí, alebo ich presúvali do učiteľských ústavov umiestnených v oblasti dolného Uhorska. KOLÁRIK, Samuel: O vylúčení slovenských študentov z modranského učiteľského ústavu. In: *Slovenský týždenník*, 13. október 1906, s. 5. O neprijímaní slovenských študentov na modranský učiteľský ústav. In: *Slovenský týždenník*, 4. október 1907, s. 6. In: POTEMLA, Michal: *Školstvo na Slovensku v rokoch 1901 – 1918*. Martin : Matica slovenská, 1993, s. 484.

⁸⁴ Ref. 2, §86.

⁸⁵ ŠA v Bratislave – pobočka Modra, Ref. 82, s. 14-19.

⁸⁶ V cvičnej škole navštevovalo každý ročník približne 12 detí, do posledných dvoch ročníkov však chodilo len okolo 5 žiakov. Ekonomická – nižšia hospodárska škola mala tri ročníky, v každom ročníku bolo približne 10 žiakov vo veku 12 až 15 rokov. Štátny archív v Bratislave – pobočka Modra, Ref. 27, s. 37-39.

⁸⁷ So zámerom rozšírenia učiteľského ústavu bola zakúpená v bezprostrednej blízkosti plocha 957 hektárov. Vedenie učiteľského ústavu tu plánovalo postaviť novú jednoposchodovú budovu, ktorá by bola určená výhradne na vyučovacie účely, zatiaľ čo existujúca budova mala slúžiť už len na rezidenčné účely. Plánovaná výstavba sa z dôvodu vypuknutia 1. svetovej vojny a následných politických zmien neuskutočnila. ŠA v Bratislave – pobočka Modra, Uhorský kráľovský štátny učiteľský ústav v Modre, Ref. 82, s. 22.

K zmene prišlo aj na poste učiteľa *hudby a spevu*. Po 38 rokoch pedagogickej služby odišiel do dôchodku Ján Stankovič⁸⁸ a na jeho miesto nastúpil 1. februára 1910⁸⁹ hudobník a skladateľ Viliam Terpinszky (1860 – 1927).⁹⁰ V rokoch 1872 až 1880 študoval na gymnáziách v Segedíne a Temešvári, kde pokračoval aj v štúdiu na miestnom konzervatóriu. Dvadsať rokov pracoval ako učiteľ ľudovej školy, od roku 1886 bol členom temešvárskeho symfonického orchestra a dirigentom mládežníckeho zboru. V roku 1909 ukončil trojročné štúdium na Hudobnej akadémii v Budapešti.⁹¹ Na modranský učiteľský ústav nastúpil na pozíciu učiteľa *hudby a spevu* vo všetkých štyroch ročníkoch. Jeho úväzok z hudobných predmetov tvoril 16 hodín týždenne.⁹²

Ako pedagóg mal na svojich študentov vysoké nároky. Hneď v prvých rokoch pôsobenia na učiteľskom ústave môžeme sledovať jeho prísne hodnotenie hudobných predmetov. V prvom ročníku, kde bolo prijatých 40 žiakov, udelil v predmete *spev* známku *výborný* (1) iba trom a v predmete *hudba* iba piatim študentom. V jeho hodnoteniach prevládala známka *dobrá* (3), avšak nevyhýbal sa ani známke *dostatočný* (4), ktorou v speve a aj v hre na nástroji klasifikoval až 11 študentov, dokonca v jednom prípade udelil aj známku *nedostatočný* (5).⁹³

Pri vyučovaní používal ako učebnice materiály špeciálne vytvorené a určené na vyučovanie hudby a spevu na učiteľských ústavoch. V nižších ročníkoch to boli inštruktívne školy od Bélu Sztankóoa: *Škola spevu pre učiteľské ústavy* (1906) a Matyása Zoltaia: *Teoretická a praktická klavírna škola s najnovšími učebnými osnovami pre učiteľov a učiteľské ústavy* (1909) a *Teoretická a praktická husľová škola s najnovšími učebnými osnovami pre pedagogické a školiace inštitúcie* (1908). Vo vyšších ročníkoch sa pridávala aj *Klavírna škola* od Ferdinanda Beyera a Antala Menicha (1850), *Organová škola, pre učiteľské ústavy* (1912) od Dénesa Kovácsa, *Husľová škola* (1895) od Christiana Heinricha Hohmanna. Hudobná náuka a viachlasný spev sa vyučovali z učebníc od Anatala

⁸⁸ Ján Stankovič bol na učiteľskom ústave vážnou osobnosťou. Svojej práci bol veľmi oddaný. Aj napriek tomu, že mal dôchodkový vek, učil až do konca roka 1909, aby vyučovanie hudby a spevu nebolo prerušené. Na učiteľskom ústave požíval od svojich kolegov i študentov neskrývanú úctu. Za svoju pedagogickú prácu bol dokonca odmenený aj ministerským uznaním. Mal veľmi skromnú povahu, a preto odmietal všetky verejné oslavy. Viedol príkladný rodinný život a aj ako dôchodca organizoval pre študentov u seba doma tvorivé dielne, kde sa venoval výtvarnej činnosti a ručným prácam. Karol Rapoš – bývalý žiak – spomínal, ako plietol so študentmi koše, viazal knihy a vytváral slamené klobúky, v ktorých sa študenti cítili ako „Robinsoni.“ MLŠ v Modre, RAPOŠ, Ref. 22, s. 117, a ŠA v Bratislave – pobočka Modra, Ref. 27, s. 14.

⁸⁹ ŠA v Bratislave – pobočka Modra, Uhorský kráľovský štátny učiteľský ústav v Modre, *Zložka Viliama Terpinszkého – Menovací dekrét – rukopis*.

⁹⁰ Viliam Terpinszky sa narodil 3. júla 1860 v Segedíne, bol rímskokatolíckeho vyznania. V roku 1896 sa v Temesvári oženil s Franciskou Alojziou Emíliou Szobotha. Štátny archív v Bratislave – pobočka Modra, Uhorský kráľovský štátny učiteľský ústav v Modre, *Zložka Viliama Terpinszkého – Krstný list – rukopis*.

⁹¹ ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár – online katalóg. Dostupné na: <https://leveltar.elte.hu/hu/leveltar/kutatas/adatbazisok/magyarorszagi-felsooktatasi-intezmenyek-1580-1918>

⁹² Takýto úväzok mal v prvých dvoch rokoch pôsobenia na učiteľskom ústave. Neskôr vyučoval aj nemecký jazyk a vinohradníctvo a bol aj triednym učiteľom. Jeho celkový úväzok v školskom roku 1914/1915 bol 21 hodín. Štátny archív v Bratislave – pobočka Modra, Ref. 82, s. 13.

⁹³ ŠA v Bratislave – pobočka Modra, Uhorský kráľovský štátny učiteľský ústav v Modre, *A modori magyar királyi állami tanítóképző-intézet értesítője az 1910 – 1911 tanévről*, s. 19.

Menicha: *Hudobná teória a harmónia* (1903) a Otta Sárudyho: *100 Maďarských zborových mužských piesní* (1904). Návod k vyučovacej praxi poskytovala metodika od Antala Menicha: *Učivo a pokyny k výuke spevu na ľudových školách* (1906).⁹⁴

Viliam Terpinszky nadviazal na prácu Jána Stankoviča aj v *hudobnom spolku*. Vo svojom úväzku mal 2 hodiny vyhradené práve na túto činnosť. Pod jeho vedením sa prezentoval tak študentský spevácky zbor, ako aj dva orchestre – jeden klasický a druhý určený na zábavnú hudbu. Pravidelné stretnutia určené na nácviky hudobných diel sa konali každú nedeľu po bohoslužbách. V školskom roku 1909/1910 nacvičili celkovo 10 hudobných skladieb, inštrumentálne čísla boli tematicky zamerané na úpravu klasických skladieb, spevácke vystúpenia sa viac orientovali na interpretáciu maďarských ľudových a vlasteneckých piesní.⁹⁵ Spolok bol aktívny aj počas 1. svetovej vojny, a to aj napriek tomu, že veľa študentov a pedagógov odišlo na front. V školskom roku 1915/1916 nacvičili 4 sólové hudobné vystúpenia, 6 zborových vystúpení a 2 sólové piesne.

Viliam Terpinszky sa realizoval aj v oblasti hudobnej kompozície. Jeho diela hudobná obec prijímala veľmi pozitívne, hudobní kritici vnímali jeho skladby ako diela „... so zdravou invenciou a správnym zmyslom pre hudobnú formu, ktoré sa v záplave vojnových pochodov vymykajú bežnej všednosti takéhoto druhu hudby.“⁹⁶ Interpretovali sa najmä jeho *Piesne* – zborové skladby určené pre mužský zbor, a klavírne diela *Smútok* a *Triumfálny pochod*,⁹⁷ ktorý sa často zaraďoval aj do repertoáru učiteľského ústavu.⁹⁸

V roku 1918 prišlo na území Slovenska k závažným politickým zmenám. Koniec 1. svetovej vojny (1914 – 1918) a vznik Československej republiky si vyžiadali aj následné zmeny vo vzdelávaní, väčšina pedagógov bola nútená z učiteľského ústavu odísť. Viliam Terpinszky však zotrval na pozícii profesora hudby až do marca 1919,⁹⁹ keď pedagogické vzdelávanie v Modre prešlo do svojej druhej fázy v podobe Masarykovho 1. štátneho československého učiteľského ústavu.

Záver

Uhorský kráľovský štátny učiteľský ústav v Modre vznikol ako jeden z prvých na území horného Uhorska. Pripravou budúcich učiteľov a zároveň školených cirkevných

⁹⁴ ŠA v Bratislave – pobočka Modra, Ref. 82, s. 34.

⁹⁵ ŠA v Bratislave – pobočka Modra, Ref. 27, s. 16.

⁹⁶ „Az alkalmi, háborús indulók áradatában mindkét kompozíció figyelemreméltó helyet foglalt el. Egészséges invenció, korrekt formaérzék észlelhető mindkét szerzeményen keresztül anélkül, hogy szerzőjük egy pillanatig magáévá tenné az efajta művek szokásos közhelyeit.“ DÉSZÖ, Jánosy: *Zeneművek*. In: *Zenei Szemle* – mesačník hudobnej vedy a koncertného života. Temesvár : č. 11, 1917, s. 299.

⁹⁷ *Regiovilág évkönyv*. Fundația Diaspora Timișoara, 2012, s. 126.

⁹⁸ Štátny archív v Bratislave – pobočka Modra, Uhorský kráľovský štátny učiteľský ústav v Modre, *A modori magyar királyi állami elemi népiskolai tanítóképző-intézet értesítője az 1915 – 1916 tanévről*, s. 26.

⁹⁹ Viliam Terpinszky bol maďarskej národnosti. Ako jeden z mála maďarských pedagógov z Modry po prevrate neodíšiel a aj naďalej vyučoval. V Modre mal od roku 1911 domovské právo a odísť nechcel, dokonca zložil v roku 1920 aj sľub vernosti novej republike. Ministerstvo školstva mu však od roku 1919 vyplácalo iba 80 percent služobných pôžitkov a od roku 1920 ho s platnosťou do roku 1924 penzionovalo. Štátny archív v Bratislave – pobočka Modra, *Fond Štátneho učiteľského ústavu v Modre*, Osobný výkaz Viliama Terpinszkého.

kantorov mal okrem pedagogickej funkcie za cieľ aj postupnú maďarizáciu ľudového školstva a prostredia mesta. V Modre sa však túto požiadavku nepodarilo v plnej miere naplniť. Učiteľský ústav v Modre bol vždy známy podporou slovenských národnostných tendencií, ktoré boli citelné nielen u slovenských študentov, ale aj u niektorých profesorov, a podporovala ich aj modranská evanjelická komunita.

Učiteľský ústav v Modre plnil aj ďalšiu nemenej dôležitú úlohu. Pomocou hudobných aktivít mal zvyšovať úroveň kultúrneho a umeleckého povedomia v meste a pestovať tak aj vzájomné vzťahy s miestnou inteligenciou. Preto už od školského roku 1872/1873 organizovali pedagógovia raz za mesiac, neskôr v zimných mesiacoch dokonca dvakrát za mesiac v spoločenskej sieni učiteľského ústavu umelecké večery. Auditorium tvorili profesori a študenti ústavu, ale rovnako ich navštevovali a na vystúpeniach participovali aj predstavitelia modranskej inteligencie. Program umeleckých večerov zostavoval Karol Lenhard¹⁰⁰ a tvorili ho vedecké čítania a následné vedecké dišputy, ktoré sa striedali so spevom, hudobnými číslami a recitáciami. Jednu z prednášok na tému „Život a dielo Ludwiga van Beethovena“ mal aj Ján Stankovič.¹⁰¹ Každý umelecký večer bol otvorený interpretáciou niektorej z predohier k operám, ktoré boli upravené pre štvorročnú hru na klavíri alebo pre klavír a harmónium. Interpretoval ich Ján Benisch – bývalý riaditeľ ústavu, ktorý hral na harmóniu, hrou na klavíri sa prezentoval miestny lekár J. Procházka. V takýchto úpravách zazneli predohry *William Tell* od G. Rossiniho, *Don Pasquale* od G. Donizettiho, *Euryanthe* a *Oberon* od C. M. von Weber, *Čarovná flauta* a *Don Giovanni* od W. A. Mozarta, *Martha* od F. Flotowa. Svojimi vystúpeniami prispieval aj hudobný spolok pod vedením Jána Stankoviča, ktorý sám aj vystupoval. V jeho podaní napríklad zazneli tri piesne podľa vlastného výberu a v predvedení orchestra učiteľského ústavu zasa vlastenecké piesne.¹⁰² Hudobné čísla mali často vysokú úroveň, interpretačne sa na nich podieľali aj profesionálni hudobníci z Modry a okolia. Hrou na husliach s klavírnym sprievodom sa napríklad prezentoval dirigent Celestín Hrdina, ktorý rovnako participoval aj v mužskom vokálnom kvartete, ktoré dopĺňali učitelia miestnej katolíckej ľudovej školy. Vrcholom hudobných vystúpení bola tiež interpretácia Beethovenovho *Tria c mol* v podaní violončelistu H. Geizlera, hosta z Bratislavy, husľový a klavírný part nacvičili Ján Benisch a Jozef Procházka.¹⁰³ Umelecké večery boli dobrovoľné a bezplatné a v meste požívali veľkú popularitu.

V modranskom ústave teda prebiehala intenzívna hudobno-edukačná činnosť nielen na pôde školy, svojimi hudobnými aktivitami sa ústav podieľal na rozvoji vzdelanostnej aj kultúrnej úrovne mesta a celého okolia. Hudba bola každodennou súčasťou života kandidáta na učiteľa, študentom vo vzdelávaní vypomáhali okrem hudobného pedagóga aj miestni kantori či učitelia. Väčšina kandidátov tak opúšťala ústav hudobne zorientovaná, aj tí menej nadaní ovládali základy hudobnej náuky, spevu či hry na husliach a klavíri. Hudobne disponovaní študenti sa však presadili aj ako farskí orga-

¹⁰⁰ Vo výročnej správe K. Lenhardt konštatoval, že prostredie vidieka nie je veľmi podnetné pre rozvoj umenia a vedy. Považoval za povinnosť pedagógov učiteľského ústavu, aby sa angažovali v šírení kultúrnej osvety v meste. SPK, Ref. 36, s. 29.

¹⁰¹ SPK, Ref. 17, s. 46.

¹⁰² SPK, Ref. 59, s. 52.

¹⁰³ SPK, Ref. 40, s. 23.

nisti, kantori či regionálni hudobníci. Medzi mnohými vyniká najmä **Eugen Lehotay** (1897 – 1977), pedagóg, hudobný skladateľ a osvetový pracovník. Na Uhorskom kráľovskom štátnom učiteľskom ústave v Modre študoval v rokoch 1913 – 1918,¹⁰⁴ neskôr externe vyštudoval aj hru na husliach a na klavíri na Hudobno-dramatickej akadémii v Bratislave (1933 – 1935).¹⁰⁵ V roku 1943 pôsobil ako pedagóg *spevu a hry na klavíri* na Štátnej učiteľskej akadémii v Trnave, zároveň vyučoval aj v miestnej Rímskokatolíckej ľudovej škole (1940 – 1946).¹⁰⁶ Aj keď jeho pôsobenie na učiteľskej akadémii nemalo dlhé trvanie, často spolupracoval a vypomáhal Mikulášovi Schneidrovi-Trnavskému v mimoškolskej činnosti a sám aj spoluúčinkoval v orchestri učiteľského ústavu. Do hudobnej pedagogiky prispel svojou detskou operetou *Nezbedník*, ktorú nacvičil so svojimi žiakmi a premiéroval v roku 1943 v Rímskokatolíckej chlapčenskej ľudovej škole.¹⁰⁷ Neskôr pôsobil aj ako profesor na trnavskom gymnáziu (1947 – 1948) a ako riaditeľ Osobitnej školy v Trnave (1949 – 1951). Zaujímal sa tiež o osvetovú činnosť, organizoval rôzne spevácke a divadelné predstavenia, zakladal spevácke zbory, pôsobil aj ako pomocný dirigent Trnavského slovenského spevokolu.¹⁰⁸

Prioritou *Uhorského kráľovského štátneho učiteľského ústavu* bolo predovšetkým vychovať kvalitných budúcich pedagógov ľudových škôl. Absolventi modranského ústavu sa v praxi uplatňovali ako učitelia a riaditelia škôl, mnohí si neskôr dopĺňali svoje vzdelanie aj pre vyššie školské stupne, čoho dôkazom sú aj osobnosti ako Jozef Kišoň, pedagóg a školský inšpektor,¹⁰⁹ etnograf, pedagóg a člen Matice slovenskej Alexander Kraic (1880 – 1969)¹¹⁰ a mnohí ďalší.

Uhorský kráľovský štátny učiteľský ústav v roku 1918 síce ukončil svoju činnosť, položil však základy pre ďalšie pokračovanie pedagogického vzdelávania, v tradícii ktorého sa v Modre pokračuje dodnes.

¹⁰⁴ Jeho otec pracoval ako kantor a učiteľ v Nitre. Eugen Lehotay bol v učiteľskom ústave priemerný žiak, zo všeobecných predmetov mával zväčša trojky, dokonca z maďarčiny a maďarských dejín až štvorky. Známkou výborný mal iba z hudobných predmetov. V roku 1915 bol odvedený na rusko-rumunský front, odkiaľ sa vrátil ako čiastočný invalid. Preto zmaturoval a kantorskú skúšku zložil až v roku 1918. SPK v Bratislave, *Výročné správy z rokov 1914 až 1917* a ŠA v Bratislave-pobočka Modra, *Uhorský štátny učiteľský ústav v Modre, Študentské výkazy – rukopisy L. Szarku*.

¹⁰⁵ *Slovenský biografický slovník: od roku 833 do roku 1990*. 3. zv., K-L (Valentovič, Š. ed.). Martin : Matica slovenská, 1989, s. 377.

¹⁰⁶ Múzeum školstva a pedagogiky v Bratislave, *Výročná správa Rehoľnej slovenskej dievčenskej učiteľskej akadémie uršulínok v Trnave za školský rok 1942/43*, s. 3.

¹⁰⁷ Múzeum školstva a pedagogiky, Ref. 106, s. 7.

¹⁰⁸ Eugen Lehotay zložil niekoľko orchestrálnych, inštruktívnych a zborových skladieb, niekoľko piesní vydal aj vlastným nákladom. BRÓS, Viktor: História človeka a zboru. In: *Hudobný život*, roč. 2, 1970, č. 15.

¹⁰⁹ Školský inšpektor Jozef Kišoň sa vo svojich spomienkach zmieňuje o tom, ako mu bola vďaka hudobnému vzdelaniu, ktoré nadobudol v učiteľskom ústave, odložená počas 1. svetovej vojny vojenská povinnosť, neskôr sa dokonca vďaka hudobným aktivitám vyhol nasadeniu v prvej bojovej línii. PAVLÍK, Jozef: *Pamätnica modranského učiteľského ústavu 1870 – 1970*. Bratislava : Obzor, 1970, s. 84-85.

¹¹⁰ Na učiteľskom ústave študoval v rokoch 1895 až 1899. Bol otcom akademickej maliarky Viery Kraicovej, ktorá tiež študovala v učiteľskom ústave. PAVLÍK, Ref. 109, s. 83-84.

OBRAZOVÁ PRÍLOHA

Obr. 1: Budova učiteľského ústavu v rokoch 1870 až 1888, bývalé Evanjelické lýceum (Fotoarchív Juraja Petrakoviča)

Obr. 2: Nová budova učiteľského ústavu (Fotoarchív Juraja Petrakoviča)

Summary

MUSIC EDUCATION IN THE STATE TEACHER TRAINING INSTITUTE IN MODRA IN THE YEARS 1870 – 1918

The study presents a picture of music education in the Hungarian Royal Teacher Training Institute in Modra during a specified period (1870 – 1918). It is principally concerned with interpreting the results of an analysis of primary sources, via which the genesis and development of music education are documented. By profiling the institute and analysing it comparatively, the author points to the importance of music education in teacher training. This was regarded as a priority during the entire period of existence of teacher training institutes, whether run by church or state. Documenting activities outside the school, the article demonstrates the broad reach of music education, even beyond the basic obligatory teaching. The findings of this musico-historical research project provide new information on the history of regional education, and highlight the teacher training institutes as centres of learning with a high standard of music activities and with erudite music teachers.